

GYVIEJI ARCHYVAI

Žmonės KGB pinklėse

Liet. KGB 2 valdybos virš. pavaduotojas Jankūnas 1983 m. sausio 14 d. rašo V. Cikanavičiui. Minsko kempinge 1982 m. birželio 18-28 d. buvo Reinholdas ir Genovaitė Dėjai iš VFR. Su jais turėjo kontaktą Česlovas Šleinyš iš Varėnos, turimais duomenimis ieškantis galimybių emigruoti į Vakarų Vokietiją. R. Dėjus pokalbyje su saugumo ryšininkais parodė savo žinias apie Palangos rajone esančias karines dalis. (Užsienio turistų ryšių apskaita pagal TSRS KGB pirmininko 1973 m. įsakymą vesta specialioje „Fort-67“ sistemoje.) V. Cikanavičius Liet. KGB 2 valdybos 2 skyriaus viršininkui papulkininkui Osipovui 1983 m. vasario 28 d. atsakė, kad Č. Šleinyš žinomas, 1982 m. įtrauktas į „Fort-67“ įskaitą ir tikrinamas (toliau pateikta neigiamą jo charakteristika: girtuoklis ir t. t.).

*Į Lietuvą iš JAV 1982 m. buvo atvažiavusi Marija Grušauskienė-Grušienė. Lietuvos Valstybės saugumo komiteto 2 skyriaus 5 tarnybos viršininkas papulkininkis V. Šiaudinis 1983 m. balandžio ... d. kreipėsi į saugumo Druskininkų miesto skyriaus viršininką papulkininkį V. Cikanavičių. Rašte sakoma, kad „pagal operatyvųjį atrinkimą tiriamą „Gastrolierė“ Grušienė.“ Ji, iki išvykimo į JAV – Grušauskienė, mergautine pavarde Marijona Petrušytė, įtariama emisarine veikla, „aktyviai dalyvauja reakcinių lietuvių emigrantų organizacijų veikloje.“ M. Grušauskienė-Grušienė – Vilniaus arkivyskupo Gintaro Grušo motina. Apie ją išsamiai rašoma V. V. Česnulio knygelėje „Mokytojai Grušauskai“ (2019 m.), todėl čia apie buv. mokytoją nesiplėšime.

*P. Kuro 1983 m. liepos 22 d. pažyma apie pokalbį su pil. Jonu Kastanausku. Varėnoje gyvenęs personalinis pensininkas pasakojo apie kaimynus. Vytauto g. 15-3 gyvena Regina Saldaitytė-Miškinienė, pensininkė, anksčiau dirbusi Varėnos dujų kontoros buhalterė, o nuo 1982 m. „Šilo“ viešbučio administratore. Jos vyras – Henrikas Miškinis, TSKP narys, Varėnos autokelių valdybos meistras, buvo išsituokęs, išvykęs į Kėdainius, bet vėl grįžo į Varėną. Jo tėvas ir brolis yra TSKP nariai. Duktė Jūratė Miškinytė yra Varėnos kombinuotųjų pašarų gamyklos kadru skyriaus inspektorė. Duktė Virginija Miškinytė-Dimšienė taip pat gyvena Varėnoje. Jos vyras Valdas Dimša yra Varėnos komunalinių įmonių kombinato viršininkas. Tarnaudamas tarybinėje armijoje „už blogus samprotavimus buvo profilaktuotas.“ Sūnus Antanas Miškinis nuo 1978 m. gyvena Alytuje, buvo teistas už vagystę. Toliau vardijami R. Miškinienės artimi giminaičiai. Tėvas Antanas Saldaitis miręs Veisiejuose, o motina Antanina Saldaitienė

Varėnoje. Sesuo Elzė Saldaitytė gyvena Vilniuje, vokiečių laikais ji sangulavo su vokiečiais, nuo kurių turi sūnų. 1983 m. pavasarį važinėjo į VFR pas brolių Antaną. Brolis Stasys Saldaitis, dirbęs Varėnos r. Finansų skyriuje, mirė 1973 m. Brolis Vytautas išbėgo su vokiečiais, gyveno JAV ir 1983 m. pavasarį mirė. Į Vilnių kaip turistė 1982 m. rudenį buvo atvykusi jo duktė Danutė Saldaitytė, su kuria susitiko Regina Miškinienė ir Jūratė Miškinytė. Reginos brolis Antanas Saldaitis išbėgo su vokiečiais ir gyvena VFR. R. Miškinienė su broliu dažnai kalbasi telefonu. Sesuo Stefa Saldaitytė-Plečkaitienė, gyv. Kėdainiuose, pensininkė. Jos vyras irgi išbėgo su vokiečiais, bet kur gyvena, nenustatyta. Per karinius mokymus „Zapad-83“ 1983 m. liepos 3 d. užfiksavo pokalbį iš VFR tel. 51-204, apie ką pranešta Liet. KGB 2 valdybos 1 skyriui.

P. Kuro 1985 m. lapkričio 29 d. pažyma apie pokalbį su pensininke, Varėnos „Šilo“ viešbučio administratore Regina Saldaityte-Miškinienė. Daug kas kartojasi, kas surašyta 1983 m. liepos 22 d. pažymoje apie pokalbį su J. Kastanausku. Papildyta, jog caro armijoje tarnavęs tėvas Tblisysje vedė rusę moterį, iki 1921 m. gyveno Tblisysje, o paskui atvyko į Kauną. Tblisysje gimė sesuo Elzė Saldaitytė, brolis Stasys Saldaitis ir sesuo Stefa Plečkaitienė, gyvenanti Kėdainiuose. Kaune gimė ji bei broliai Vytautas ir Antanas. Vytautas vokiečiai 1944 m. išvežė į Vokietiją; jis paskui persikėlė į Niujorką, vedė, turėjo dukterį Danutę, kuri 1982 m. buvo atvažiavusi į Lietuvą. Antanas vokiečių laikais mokėsi gimnazijoje Kaune, bet besitraukiantys pensininkas pasakojo apie kaimynus. Vytauto g. 15-3 gyvena Regina Saldaitytė-Miškinienė, pensininkė, anksčiau dirbusi Varėnos dujų kontoros buhalterė, o nuo 1982 m. „Šilo“ viešbučio administratore. Jos vyras – Henrikas Miškinis, TSKP narys, Varėnos autokelių valdybos meistras, buvo išsituokęs, išvykęs į Kėdainius, bet vėl grįžo į Varėną. Jo tėvas ir brolis yra TSKP nariai. Duktė Jūratė Miškinytė yra Varėnos kombinuotųjų pašarų gamyklos kadru skyriaus inspektorė. Duktė Virginija Miškinytė-Dimšienė taip pat gyvena Varėnoje. Jos vyras Valdas Dimša yra Varėnos komunalinių įmonių kombinato viršininkas. Tarnaudamas tarybinėje armijoje „už blogus samprotavimus buvo profilaktuotas.“ Sūnus Antanas Miškinis nuo 1978 m. gyvena Alytuje, buvo teistas už vagystę. Toliau vardijami R. Miškinienės artimi giminaičiai. Tėvas Antanas Saldaitis miręs Veisiejuose, o motina Antanina Saldaitienė

*V. Cikanavičius 1983 m. birželio 6 d. rašė Liet. KGB 4 skyriaus viršininkui papulkininkui V. Jepimachovui – prašė tikrinti (взять в изучение) vertingų siuntinių iš užsienio kapitalistinių šalių gavėją Stanislovą Zubkauską, dirbantį Panerių gelež. stotyje, bet gyvenantį Valkininkų gelež. stotyje. Iš JAV gyvenančios motinos 1982 m. jis gavo VAZ-2103. Yra aktyvus Valkininkų bažnyčios komiteto narys. Toliau seka 1983 m. birželio 17 d. pažyma apie S. Zubkauską – Liet.

KGB 4 skyriaus 1 poskyrio grupės operigaliojimo K. Andrejevo birželio 14 d. pokalbis su patikimu asmeniu Č. A. V., pažįstančiu Zubkauską pagal bendrą darbą. Patikimas asmuo pažįsta Zubkauską kaip gerą darbuotoją, dirbantį Vilniaus stotyje jau apie 20 metų, nieko neigiamo apie jį nežino; S. Zubkauskas yra ketvirtasis eilėje butui Vilniuje gauti. Birželio 15 d. apie S. Zubkauską kalbėtasi su patikimu asmeniu N. Z. S., pažįstančiu jį pagal gyvenamąją vietą. Įtariamas asmuo apibūdintas labai teigiamai. Anksčiau jam dovanotas automobilis yra pas dukterį. Neseniai iš motinos gavo „Žigulius“, bet į darbą su šaltiniu važinėja traukiniu. Abu patiktiniai sako, kad Zubkauskas yra religingas žmogus. Kažkoks Grybauskas 1983 m. liepos 4 d. nurodęs Andrejevui tęsti Zubkausko tyrimą pagal darbo vietą. V. Jepimachovas V. Cikanavičiui irgi atsakė liepos 4 d.: S. Zubkauskas dirba Vilniaus gelež. stoties skirstymo platformos brigadininku, su slaptais darbais ir dokumentais reikalų neturi.

*1983 m. rugpjūčio 2 d. agentūrinis pranešimas – agentas Edvardas pranešęs Druskininkų kegebistui P. Jankeliūnui. Iš Australijos į Vilnių liepos 16 d. kaip turistai atvažiavo Kleponių šeimos giminaičiai: senelė, jos sūnus su žmona ir 3 vaikai. Susitikti su jais važiavo Vladas Kleponis su žmona Marija, jų duktė Rita Česnienė ir jos vyras Julius Česna. Iš visos Lietuvos buvo apie 50 giminaičių. Turistai liepos 25 d. atvažiavo aplankyti giminių į Merkinę. Ten antrą kartą vyko Vladas ir Marija Kleponiai. Iš svečių lietuviškai mokėjo tik senelė. P. Jankeliūno pažymoje išvardinta, kokias dovanas jie atvežė: 2 japoniškus kalkuliatorius, akinius nuo saulės, marškinius, suknelę, megztinį, velvetines kelnes... Senelė ir Vladas Kleponio motina Ona yra seserys. Senelė, gimusi Panaroje, į užsienį išvažiavo dar prieš karą. KGB Druskininkų m. sk. viršininko pareigas ėjęs Jankeiliūnas nutarė agento pranešimo nuorašą pridėti prie literinės bylos Nr. 812, išaiškinti, pas ką Panaroje lankėsi užsienio svečiai, surinkti tikslūs duomenis apie užsienio turistus ir užpildyti korteles.

*KGB Varėnos r. sk. operigaliojimo kapitonas I. Zinkevičius 1984 m. bandžio 24 d. surašė pažymą apie Ievą Valentukevičiūtę-Zukauskienę, g. 1923 m. Mančiagirėje, gyv. Merkinėje. I. Zukauskienės tikra sesuo Marytė Kleinienė iki 1950 m. gyveno netoli Klaipeidos. Jos vyras – vo-

kietis. Abu 1950 m. išvyko į VFR pas vyro tėvus. Šeimoje buvo du sūnūs. M. Kleinienė 1973 m. numirė. Varėnoje gyvena M. Kleinienės sesuo Vlada Seliutienė, o Kaune brolis Adolfas Valentukevičius ir sesuo Malvina Veleikienė. Su M. Kleinienės vyru dabar niekas nesusirašinėja. Iš pažymos neaišku, kas yra tikrintas V. Zukauskas: gal I. Zukauskienės vyras?

*Liet. KGB 2 valdybos virš. pavaduotojo S. Jankūno 1984 m. kovo 28 d. raštas KGB Varėnos r. sk. viršininkui kapitonui S. Matukoniui – informacija apie turistų iš VFR ryšius. Užgorodo mieste, Ukrainoje, 1983 m. rugpjūčio 27-31 d. buvo Marija Vaigert iš VFR. Su ja kontaktą turėjo Varėnos gyventojas Antanas Gramba. Vilniuje 1983 m. rugsėjo 9-16 d. buvo VFR gyvenanti Ona Komorovski, su kuria kontaktą turėjo Varėnos centrinės ligoninės dantų technikas Jonas Galčius. Informacija pateikiama operatyviam patikrinimui ir įtraukimui į „Fort-67“ įskaitą. Tęsinys kitoje pažymoje. Antanas Gramba gimęs Tiumenėje, kur jo tėvai buvo ištremti kaip banditų ryšininkai. Be to, tėvo brolis Jonas Gramba buvo gaujoje ir nukautas. A. Gramba yra Varėnos ligoninės vaikų chirurgas. Jo žmona Sasė Grambienė – Varėnos 1-os vidurinės m-los mokytoja. M. Vaigert yra A. Grambos motinos draugė, išvykusi į VFR po karo. A. Gramba vežiojo į susitikimą savo motiną Eleną, gyvenančią Rūdiškėse, ir tėvą Juozą, Trakų miškų ūkio šoferį. Jonas Galčius ir jo žmona Valentina Galčienė, „Ūlos“ krautuvės pardavėja, susitiko su O. Komarovski – V. Galčienės tėvo seserimi, kuri Vokietijoje atsidūrė per karą. Galčiai su ja susirašinėja; teta jau 3 kartus buvo Lietuvoje.

S. Matukonis 1984 m. birželio 21 d. S. Jankūnui. Manančios 1984 m. rugpjūčio 17 d. aplankyti Vilnių Amelijos Gulis ryšininkė yra pensininkė Irena Korkut-Kochanskė. Gyventi į Varėnos r. Gumbiškių kaimą ji atsikėlė iš Kapusko miesto. Tačiau apie A. Gulis nieko nežinoma; nežinoma, ir kas ją galėtų pasitikti Vilniuje.

*P. Kuro 1984 m. rugpjūčio 1 d. pažyma. Su turistais iš JAV 1984 m. liepą Vilniuje susitiko Varėnos r. centrinės ligoninės vyriausiasis gydytojas Jonas Tamulevičius ir jo žmona Asta, Varėnos poliklinikos akušerinio skyriaus vedėja, Varėnos r. moterų tarybos pirmininkė. Jie vežiojo turistus į Burokaraistį ir Druskininkus. Užsieniečių pavardės nežinomos.

Tą pačią dieną P. Kuras surašė dar vieną niekam neadresuotą pažymą. Jaunutė Julija Kavaliauskienė, Varėnos

2-os vid. m-los lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja, ir jos vyras Juozas Kavaliauskas, Varėnos pramkombinato plano skyriaus vedėjas, liepos mėn. susitiko su turistė iš JAV Mailerita Bukauskas. Ji yra Kavaliauskienės teta. Be to, J. J. Kavaliauskienė 1980 m. važinėjo į JAV, kur susitiko su Bukauskas ir kitomis giminėmis.

Papulkininkis P. Kuras 1984 m. rugpjūčio 24 d. užfiksavo pokalbį su patikimu asmeniu L. V. J. Šis rugpjūčio 23 d. telefonu pranešė, jog į Giraitės kaimą juoda „Volga“ atvyko turistė iš JAV Ona Tarailienė, kuri važinėja su giminaičiais, gyvenančiais Matuizose ir Giraitėje. Toliau pakartota informacija apie jos vyrą Joną Tarailą ir Vincą Sausaitį, skelbta Cikanavičiaus 1978 m. birželio 21 d. rašte apie S. Kukę. Pažymėta, kad O. Tarailienė yra ir Vinco brolio Broniaus Sausaičio, teisto už antitarybinę veiklą, sesuo. Patiktinis pranešė, kad Tarailienė aplankė Vinco Sausaičio žmoną Juliją, Matuizų m-los mokytoją, brolių Bronių, Matuizų gyventoją Vladislovą Matuizą, Matuizų stovybinį medžiagų gamyklos perlito cecho viršininką, ir kitus gimines. Tarailienė Julijai Sausaitienei 1984 m. nupirkė VAZ-2107. Tarailienė neva turėjo leidimą atvažiuoti aplankyti giminių ir atvažiavo „Inturisto“ atstovo lydima bei jų mašina, tačiau apie užsienio turistę Varėnos r. Vidaus reikalų skyriaus viršininkui nebuvo pranešta; pastarasis pasiuntė apylinkės įgaliotinį, bet šis turistės jau nerado. Panašios žinios vėl pakartotos P. Kuro 1985 m. rugpjūčio 22 d. pažymoje.

*Lietuvos KGB 2 valdybos 3 skyriaus viršininko papulkininkio Z. Osipovo 1984 m. spalio 25 d. raštas KGB Varėnos sk. viršininkui majorui S. Matukoniui apie A. Barcienuos patikrinimą. Nuo rugpjūčio 26 d. iki rugsėjo 20 d. Vilniuje asmeniniais reikalais buvo JAV nuolat gyvenanti TSRS pilietė Danutė Zilis (Žilyš) – operatyvinio atrinkimo objektas Nr. 472 (объект оперпо.дборки). D. Zilis JAV palaikė glaudžius ryšius su reikalingais lietuvių emigracijos atstovais. Yra žurnalo „Metmenys“ redakcijos narė, kuri leidžia emigrantų organizacijai „Santara-Šviesa.“ Nuolatiniuo darbo užsienyje neturi. Įvažiuojant į TSRS iš Zilis buvo atimti antitarybinio ir nacionalistinio turinio leidiniai. Be to, ji deklaravo 1280 dolerių ir 8000 dol. čekių. Užsienio valiutos krautuvėje ji išleido tik nedidelę pinigų sumą, o likusių čekių į užsienį neišsivežė. Išaiškinta, jog 8000 dol. čekį ji neva turėjusi atiduoti seseriai pensininkei Agnietei Barcienei Pakuliškių k., nors galima manyti, kad čekis vežtas trečioms asmenims. „Prašome Jūsų agentūriniu būdu išaiškinti, ar tikrai Zilis davė didelę do-

vaną seseriai. Jeigu pastaruoju metu Barcienuė neišgijo kokių nors stambių daiktų, tai prašome išsiaiškinti, ar ji nepalaiko asmeninių ryšių su ekstremistiškai nusiteikusiai asmenimis, ypač iš dvasininkų tarpo ir bažnyčios aplinkos, kuriems galėjo būti perduotos Zilis atvežtos lėšos.“ Apie patikrinimą informuoti.

S. Matukonis apie Agnietę Barcienu Z. Osipovui atsakė 1984 m. lapkričio 28 d. Jos sesuo D. Zilis iš tikrųjų rugpjūčio 26-rugsėjo 20 d. buvo Vilniuje, tačiau ar susitiko su vietiniais gyventojais, nežinoma. A. Barcienuos vyras Petras Barcys neleido jai važiuoti į Vilnių, o Zilis į kaimą neatvažiavo. Vietos gyventojai nieko nežino apie Barcienuos gautą stambią dolerių sumą ar dovaną. Nepastebėta, kad moteris būtų ką brangaus pirkusi. Su ekstremistais dvasininkais ir pan. ryšių ji nepalaikė. Apie naują tyrimo medžiagą S. Matukonis pažadėjo informuoti Z. Osipovą. A. Barcienu prisiminė P. Kuras 1987 m. gegužės 20 d. pažymoje: leidus Liet. KGB 1 skyriui, pas A. Barcienuo į Pakuliškes ir į kapines Noškūnų kaime gegužės 22 d. lengvuju automobiliu atvažiuos sesuo Danutė Zilis.

*KGB Varėnos sk. operigaliojimo I. Zinkevičiaus 1985 m. vasario 8 d. pažyma apie B. Paslavičių. Liet. KGB 2 valdyboje 1984 m. kovo 28 d. gauta žinia, jog turistas iš JAV Jonas Juozapaitis rugsėjo 17 d. nori susitikti su Nedzingės gyventoju Broniumi Paslavičiumi. Rinkti žinių apie B. Paslavičių pasiūstas mokantis elgtis (имеющий подход) agentas Baublys. Paašikėjo, kad Juozapaitis yra B. Paslavičiaus sesers vyras. Agentas pranešė, kad rugsėjo 17 d. turi atvažiuoti ir sesuo Marija Juozapaitienė. Kadangi užsienio turistai yra B. Paslavičiaus artimi gimines, o „jis pats apibūdinamas neigiamai kaip alkoholiniais gėrimais piktnaudžiaujantis žmogus, ir nors yra KGB organų archyvinis agentas, tačiau duoti jam įpareigojimą atsakėme.“ B. Paslavičiaus tėvai maždaug iki 1920 m. gyveno JAV, o paskui grįžo į Lietuvą. Sesuo su teta 1939 m. vėl išvyko į JAV, kur ištėkėjo ir gyvena su šeima. Turi dvi dukteris. B. Paslavičiaus brolis gyvena Kaliningrade. Sesuo su vyru kaip turistai 1984 09 18 atvyko į Lietuvą ir savavališkai atvažiavo į Nedzingę, aplankė kapines, kur palaidoti tėvai, ir Panedzingio kaimą, kur anksčiau gyveno. Į Varėnos rajoną juos atvežė B. Paslavičiaus pusbrolis Juozas Kniubas iš Kibyšių. Turistai Vilniuje B. Paslavičiui nupirkė 8 padangas „Žiguliams“, kurias tas perpardavė pažįstamiems. Daugiau nieko neišaiškinta.

Tęsinys. Pradžią Nr. 6, 7, 8, 9, 10, 11

Vytautas Valentinas
ČESNULIS